

Бала өміріндегі музыкалық-ырғақтық дамудың рөлі

Ырғақ - адамның бүкіл өмірінің негізі, бұл қозғалыстарды талдау, жоспарлау және үйлестіру бойынша күрделі ми қызметі. Ал мектепке дейінгі жас - әр адамның өміріндегі ең жауапты кезеңдердің бірі. Дәл осы жылдары баланың денсаулығының, үйлесімді ақыл-ой, адамгершілік және дене дамуының негізі қаланады, адамның жеке басы қалыптасады.

Ырғақтық қабілеті баланың дамуында ерекше орын алады. Бірізділікті қайталау және оны ұстап тұру үшін баланың миынан көп шоғырлану және процеске қосылу талап етіледі. Қозғалыс арқылы біз жүйке жүйесін нығайтамыз, мидың жұмысын жақсартамыз және баланың табысты оқуы мен үйлесімді дамуы үшін қажетті дағдыларды дамытуға көмектесеміз. Ырғақ сезімінің дамуы сөйлеуді тежеуге, еліктеуді дамытуға, есте сақтауды жеңілдетуге көмектеседі.

Балалық шақта музыкаға деген сүйіспеншіліктің негізі қаланады. Қозғалыс пен музыка арқылы баланың дамуының белсенді процесі жүреді. Музыкалық қабілеттер ең алдымен музыкамен қозғалыс арқылы көрінеді және дамиды. Сондықтан балаларды өздеріне қызықты музыкалық қозғалысқа, ырғаққа барынша ерте тарту қажет.

Әрбір отбасының өмірінде ата-ана баласын қандай шығармашылық бағытта дамыту керектігін ойлайтын кез келеді. Көптеген адамдар балалары үшін би сабақтарын таңдайды, әдетте, бәрі ырғақ пен ырғақты қозғалыстардан басталады; Мұндай сабақтарда бала әдемі билеуді, қимыл-қозғалысты, дене қалпын сақтауды үйреніп қана қоймай, рухани жағынан да дамиды.

Балаларды музыкалық-ырғақтық қимылдарға үйрету процесінде бірқатар міндеттер шешіледі:

- би қимылдарын үйренеді;
- табиғи қозғалыстарды (жүру, жүгіру, секіру) жетілдіреді;
- психомоторлық қабілеттерді жетілдіреді (музыкалық-ырғақтық сезімді, музыкалық есту, есте сақтау, назар аудару, қозғалысты музыкамен үйлестіре білу, мәнерлілік, иілгіштік, әдемілік және әсем қимыл дағдыларын қалыптастыру);

- шығармашылық және жасампаздық қабілеттерін дамытады (ойлау, қиялдау, тапқырлық және танымдық белсенділік, музыкаға қозғалыстарды өз бетінше көрсету дағдылары, еңбексүйгіштік, көшбасшылық, бастамашылық);
- коммуникативтік қасиеттерді (серіктестік, өзара көмек сезімін) дамытады.

Бала өз қимылдарын музыка ырғағымен үйлестіруді үйренуі керек. Музыкалық ырғақ, қозғалыс жылдамдығының өзгеруімен, сигналдың тоқтауымен және қозғалыс күшінің өзгеруімен бұлшықеттердің жұмысын жеңілдетеді, эмоционалдылықтың үлкен үлесін қосады, бұл ерік орталықтарының қатысуына арналған барлық тапсырмаларды әртараптандырады және жандандырады, бұл жұмыстың көп бөлігін ойынға айналдыруға мүмкіндік береді. Өйткені, **барлық қимыл-қозғалыс жұмыстары музыкалық ырғақтың заңдарынан шығады.** Мұнда балаларға жақсы таныс ән, оның қайталанатын ырғақтық тақырыбымен ең қысқа үзіндісі пайдалы музыкалық материал бола алады. Жақсы таңдалған музыкалық материал - жұмыста жақсы көмекші. Сюжеттік-бейнелік жаттығулар мен музыкалық ойындарда ырғақтың негізгі принципі сақталады: барлық қимылдар музыкамен органикалық байланыста болуы, яғни оның сипаты мен музыкалық мәнерлілік құралдарына сәйкес келуі тиіс.

Ырғақ кеңістіктік бағдарды қалыптастыруға, кеңістіктік ойлау мен қиялды дамытуға ықпал етеді. Ырғақтың көмегімен негізгі қозғалыс дағдылары жетілдіріледі (жүрудің, жүгірудің, секірудің, бүйірден жүгірудің әртүрлі түрлері).

Музыкалық-ырғақтық қимылдар балаларға музыкалық шығарманы, музыкалық бейнені толық қабылдауға көмектеседі. Сабақта қозғалыстың мәнерлі орындалуын қадағалау маңызды. Музыкалық-ырғақтық даму сабақтары барлық бұлшық ет жүйесін біркелкі дамыту жолымен баланың дене мүмкіндіктерін арттыруға, сондай-ақ кейбір дене кемістіктерінің (бүгілу, омыртқаның қисаюы және жалпақтабан) алдын алуға және түзетуге бағытталған.

Мектепке дейінгі балаларды музыкалық-ырғақтық қозғалыстарға оқыту процесінде балалардың денсаулығын нығайту сияқты маңызды міндеттер шешіледі.

Музыкалық-ырғақтық қызмет тірек-қимыл аппаратының өсуі мен дамуын оңтайландыруға, дұрыс орналасуын қалыптастыруға, тыныс алу органдарын, қан айналымын, жүрек-қан тамырлары мен жүйке жүйесін дамытуға және функционалдық жетілдіруге, қажетті қозғалыс режимін, оң психологиялық көңіл-күйді құруға ықпал етеді. Музыкалық ырғақ қозғалысты ұйымдастырады, баланың көңіл-күйін көтереді. Жағымды эмоциялар қозғалысты энергиялырақ орындауға ұмтылыс туғызады, бұл олардың ағзаға әсерін күшейтеді, жұмыс қабілеттілігін арттыруға, сондай-ақ сауықтыруға және белсенді демалуға ықпал етеді. Сабақта үйренген әдемі қимылдарды бала үйде де қуанышпен, қызығушылықпен орындайды. Кішкентай адам мен оның туыстары үшін оның мерекелік концерттегі көрсетілімдері қаншалықты жағымды толқулар тудырады. Ритмика баланың одан әрі физикалық жетілуіне, оның би шығармашылығымен байыпты айналысуына сенімді негіз қалайды, биге, өмір бойы қозғалысқа деген сүйіспеншілікті қалыптастырады.

Ритмика - бұл балалардың сұлулық, денсаулық, үйлесімділік, музыкалық әлеміне алғашқы жолдама. Сондықтан музыкалық-ырғақтық қозғалыстар балаларды жан-жақты дамытып қана қоймай, балалардың денсаулығын нығайтуға да ықпал етеді. Би сабақтары балаға қозғалыс, қарым-қатынас қуанышын сыйлайды, оның ішкі әлемін байытады және өзін тануға көмектеседі. Өз баласын дамыту үшін ата-аналар тек балабақшалар мен үйірмелерге ғана үміт артудың қажеті жоқ. Балаңызды бірге ойнау және билеу арқылы дамытуды бастау керек.

Музыкалық-ырғақтық ойындар баламен уақытты қызықты, ең бастысы пайдалы өткізуге көмектеседі, олар невроздар мен жүрек-қан тамырлары ауруларының жақсы профилактикасы, баланы одан әрі оқытудың тамаша іргетасы болып табылады:

- жалпы физикалық жағдайды жақсартады, осанканы қалыптастырады;
- вербалды және вербалды емес қарым-қатынас дағдыларын қалыптастырады;
- есту, ырғақ, музыкалық есте сақтау қабілеттерін дамыту;
- шешім қабылдауға, өзара түсіністікке қол жеткізуге, ұжымда жұмыс істеуге үйретеді;
- ұсақ және ірі моториканы, есту, көру, қабылдау қабілеттерін дамытады.

Балалар билері – кішкентай адамның қоршаған әлемнен алған эмоционалды әсерлерімен байланысты негізгі мәнерлі құралдарды (қозғалыс пен поза, пластика мен мимика, ырғақ) зерттейді.

Ырғақты дамыту сабағының негізгі мақсаты – музыкалық және ырғақты қимылдарды пайдалана отырып, баланы жан-жақты дамыту, музыкалық және ырғақты дамыту, шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру және баланың жеке қасиеттерін дамыту.

Музыкалық сабақтардағы музыкалық-ырғақтық қимылдардың міндеттері: музыкалықты дамыту, музыканы қабылдау қабілеті, оның көңіл-күйін, сипатын сезіну, музыкалық естудің мазмұнын, дамуын түсіну, ырғақ сезімін, музыкалық ой-өрісін және өнерге танымдық қызығушылықты дамыту, ұжымда жұмыс істей білуді дамыту және би өнерінің негіздерімен таныстыру және би арқылы өзін-өзі таныту.

Әрбір жас кезеңінде **музыкалық-ырғақтық қозғалыстардың дамуы** әртүрлі болады. Кішкентай кездерінде бала музыкаға эмоционалды түрде үн қатады, бұл мимикада, ишараларда көрінеді. Бірақ қозғалыс әлі дәл емес және кейде музыкамен үйлеспейді. Мұғалім жеке мысалды қолдана отырып және баланың эмоционалды жауаптылығына сүйене отырып, музыканы тыңдау, есте сақтау және қарапайым қимылдар мен кішігірім рөлдерді орындау қабілетін дамытуы керек. Өмірдің төртінші жылында балалар музыканың қарама-қарсы бөліктерінің өзгеруін сезінеді, кішігірім музыкалық тапсырмаларды орындай алады және игере алады. Бірақ олар кеңістікте әлі де нашар бағдарланады, сондықтан педагог оларды музыканың жарқын-қарама-қарсы сипатына сәйкес, баяу және тез қарқынмен қозғалуға үйретеді. Музыканың басталуы мен аяқталуына ден қою, қарапайым қимылдарды орындау, ойын бейнелерінің қарапайым имитациялық қимылдарын беру (*құстар ұшады, жылқылар шабады, қояндар секіреді және т.б.*).

Өмірдің бесінші жылында балалардың музыка тыңдау тәжірибесі бар, олар таныс әуендерді тани алады, музыканың сипатын және музыкалық экспрессивтіліктің жеке құралдарын анықтай алады (*динамика – қатты, ақырын; регистрлер – жоғары, төмен; қарқын – жылдам, орташа*). Қозғалыстар ырғақты, анық, музыканың басталуымен және аяқталуымен үйлесімді болады. Балалар әртүрлі қимылдарды орындайды, олар музыканың кереғар сипатына сәйкес қозғала алады. Өмірдің алтыншы жылындағы балалар көрнекі және ырғақты қозғалыс дағдыларын еркін меңгерген. Есту қабілеті дамиды, балалардың жеке қабілеттері айқын көрінеді. Олар музыканың әртүрлі сипатын, динамикасын, қарқынын, күрделі емес ырғақтық суретін қозғалыспен жеткізе алады, музыкалық шығарманың кіріспе бөліктерінің ауысуына байланысты қозғалысты өзгерте алады. Балаларға түрлі қимылдарды меңгеру қолжетімді.

Балалардың шығармашылық белсенділігі біртіндеп мақсатты оқыту, музыкалық тәжірибені кеңейту, сезімді, қиялды және ойлауды және ырғақты сезімді жандандыру жолымен дамиды.

Танымдық қызығушылық та дамиды. Шебер таңдалған жаттығулар, билер, ойындар балалардың қоршаған әлемге деген дұрыс көзқарасын тәрбиелейді, ересектердің өмірі мен жұмысы, табиғаттың әртүрлі құбылыстары туралы түсініктерін тереңдетеді.

Әрбір музыкалық-ырғақтық тапсырмада ойлануы, ойын ережелерін есте сақтауы, мұқият болуы, ересектердің нұсқауларын дәл орындауы тиіс. Демек, бұл қызмет жадты дамытады, ерікті назар аударудың тұрақтылығын қалыптастырады, шығармашылық белсенділікті жетілдіреді. Сондай-ақ, ырғақ сезімі жетілмеген болса, онда балаларда егжей-тегжейлі сөйлеудің дамуы баяу, мәнерлі емес және нашар интонацияланған. Нәтижесінде бала қысқа, үзік-үзік мәлімдемелерді қолдана отырып, қарабайыр сөйлейді, содан кейін есту және моторлық қабілеттердің әлсіз дамуы баланың дамуын тежейді.

Қозғалыс арқылы біз жүйке жүйесін нығайтып, баланың табысты оқуы мен үйлесімді дамуы үшін қажетті дағдыларды дамытуға көмектесеміз. Ырғақ сезімін дамыту сөйлеуді бәсеңдетуге, еліктеуді дамытуға көмектеседі және оңай есте сақтауды жеңілдетеді.

Осылайша, **музыкалық-ырғақтық іс-әрекет әр баланың эстетикалық, физикалық, адамгершілік және ақыл-ой қасиеттерін тәрбиелеуге бағытталған.**

